



Csik Veronika

Az igazság felszabadít...

● Mészáros Márta *Aurora Borealis – Északi fény* című filmjéről

Nyolc év kihagyás után, október 19-től újra Mészáros Márta-játékfilm látható a magyar mozikban. Az *Aurora Borealis – Északi fény* című alkotást ezzel párhuzamosan a 33. varsoói Nemzetközi Filmfesztivál Különvetések szekciójában is bemutatták. A nyolcvanon túl is aktív rendező rutinos fesztiválrésztevőnek számít, életművében a nemzetközi jelenlét pályája kezdetétől meghatározó szerepet töltött be. A hetvenes évek végétől nagyjátékfilmjeit övező nemzetközi siker után (vagy annak nyomására) a magyarországi filmes szakma is felfedezte az addig „csak” dokumentum- és portréfilm-rendezőként számon tartott szakembert. A számtalan nemzetközi és hazai, többek között Kossuth- és Balázs

Béla-díjjal kitüntetett rendező egész pályáját alapvetően meghatározta filmjeinek témaválasztása: női sorsokon keresztül dolgozott fel olyan témákat, mint a terhesség, gyermekvállalás, az anya önrendelkezéséhez való joga, a szülő-gyermek kapcsolat, vagy éppen hiánya, a nő társadalomban elfoglalt helye, szerepe. Fontos és meghatározó filmek ezek, mert azon túl, hogy tabudöntő módon beszél a női lét legalapvetőbb témáiról (*Örökbefogadás* 1975, *Kilenc hónap* 1976, *Örökség* 1980, *A magzat* 1994), hiteles és zavarba ejtő pontossággal mutatja be az évszázad második felének politikai világát, a magán- és közélet kapcsolódásait, magyarországi és európai viszonylatban egyaránt. Ennek csúcspontja



az önéletrajzi ihletésű *Napló-trilógia* is, mely egy – a Szovjetunióból hazatérő – magyar kamaszlány életét követi a második világháború végétől az 56-os forradalom megtorlásáig. A *Napló*-filmek sikere és újszerűsége annak is köszönhető, hogy női sorsokon keresztül, női szempontból láttatja Magyarország sorsfordító történéseit, úgy, hogy a férfi karakterek háttérbe szorulnak. Az új film Mészáros Márta két erősségének elegye: egy anya-lánya kapcsolaton keresztül eddig alig kibeszélt témát dolgoz fel, az erőszakból fogant gyermek és anya viszonyát, mely több generáción átívelve is hatással lehet a család tagjainak életére, társas kapcsolataira. Mindehhez a '45 utáni, második világháború sújtotta, majd megszállt Kelet-Európa szolgál háttérként. Mészáros Márta interjúkban és a film premier előtti vetítéseivel egybekötött közönségtalálkozókon többek között arról is mesélt, hogy egy korábbi újságcikk hatására kezdett el foglalkozni a második világháború utáni megszállási területeken – szerelmi kapcsolatból vagy többnyire erőszaktól – fogant gyermekek sorsával.

Olga (Tóth Ildikó), a bécsi, sikeres ügyvéd Magyarországon élő édesanyja (Törőcsik Mari) látszólag minden előzmény nélkül rosszul lesz és kómába esik. Míg Mária élet és halál között lebeg, lánya addig sohasem látott fényképekre és rajzokra bukkan édesanyja dolgai között. (Szomorú apropó, hogy korábban az idős művésznő hasonló betegségen esett át, akkor szerencsére sikeresen felépült. A napokban azonban újra aggasztó

hírek érkeznek Törőcsik Mari egészségi állapotáról.) Már az első képsorok láttán érezhető a feszültség és távolság – átvitt és szó szerinti értelmében is – anya és lánya között. Mária Olga nevelőapja halála után, Bécset és lányát hátrahagyva, újra Magyarországra költözött. Azonban nemcsak anya és lánya között nincs érezhetően minden rendben, az első látásra összeszedett, karrierista, klasszikus öltözködésével igazi kozmopolita megjelenésű Olga más társas viszonyai is zavarosnak mutatkoznak. A filmből nem derül ki pontosan, de úgy tűnik, külön él (ex)férjétől, a közös fiuk szemrehányásaiból pedig sejteni lehet, hogy ez nemcsak az apa hibájából következett be. Olga viselkedésére magyarázatot vagy megoldást a filmdráma másik cselekményszálán, az ötvenes évek Európájában kirajzolódó történet tud adni. Mert végső soron Mészáros Márta mindig a múltban keresi a választ a jelen történéseinek megértésére. Ennek a filmnek is az a fő mozgatórugója, hogy az igazság felszabadító erővel bír, még ha az annyira fájdalmas, hogy azt érzi az ember, belepusztul.

1953-ban a fiatal parasztlány, Pogány Mária (Törőcsik Franciska – aki csak névrokona Törőcsik Marinak) beleszeret a vidékre kitelepített, nemesi származású Ákosba (Wunderlich József). A folyamatos ÁVH-s zaklatás miatt és egy jobb élet reményében a fiatal pár nyugatra szeretne szökni. A fiút a határon lelövik és Máriát a rájuk találó szovjet katonák egyenként megerőszakolják, utána a négy megszállási övezetre osztott Ausztriába, Bécsbe kerül.

Ami a fiatal lánnyal ezután történik, nemcsak a saját, de egész családja életre hatással lesz. A film jelenidejében, csodával határos módon, Mária felébred a kómából, de rosszulletének kiváltó okáról képtelen beszélni a lányával. Így Olga, eleinte nélküle, országhatárokon átívelő nyomozásba kezd, hogy nyomára akadjon édesanyja titkának, akkor is, ha ennek hatására a saját identitásának alapjai rendülnek meg. Tóth Ildikó nagyszerű színésznő, Olga karakterre azonban nincs igazán kibontva, Roberttel (Ladányi Jákob), a fiával való jelenetei sokkal hangsúlytalanabbak, mint az édesanyjával közösek. A fiú szerepe leginkább arra korlátozódik, hogy érzékeltesse: nagyanya titkai az ő életére is ugyanúgy hatással lehetnek. A bécsi múzeumban játszódó didaktikus jelenete, mikor a megerőszkolt osztrák nőkről szóló dokumentumfilmet nézi, felesleges. A film az egyedi sorsokon keresztül csepegtet annyi információt, hogy az a fiatalabb generációkhoz a történelemkönyv nélkül is eljut. Mindkét idősíkon meghatározó a Mária jelenléte, karakterfejlődése és színészi játéka. Ha Mészáros Márta az idős Mária szerepét nem konkrétan Törőcsik Marira írta volna – ezt ki is hangsúlyozta a film utáni beszélgetésen –, akkor sem talált volna alkalmasabb színésznőt Mária szerepére. Játéka hiteles és őszinte, neki ez igazából nem is játék, együtt él Pogány Mária szerepével. Igazi jutalomjáték a színésznőnek és csak remélni lehet, hogy nem ez lesz az utolsó. A gyönyörű és rendkívül tehetsé-

ges Törőcsik Franciska méltó partnere névkonának. Játéka természetes és finom, apró rezdülésekkel mutatja be annak a pár évnek a történetét, amikor a fiatal, törekeny lányból a megpróbáltatások és a súlyos döntéskényszer hatására felelősségteljes, gyermek felnevelésére alkalmas felnőtt nő válik. A film gyengesége éppen a szerteágazó nyomozás szálainak és a múltbeli visszaemlékezésnek lassú kibontásából adódik. Mészáros Márta túl sok eseményt, karaktert tart a kezében, ez viszont a legtöbb szerep hátrányává válik. A rendezőnőnél amúgy nincs kis szerep, leginkább kedvenc színészeivel szeret együtt dolgozni, a legapróbb szerepekre is olyan művészeket kér fel, akik korábbi műveiben alakítottak fontos karaktereket. Így a filmben feltűnik a *Napló* filmek műzsája, Czinkóczi Zsuzsa, a *Kilenc hónap* főszerepét játszó Monori Lili is. *Az utolsó jelentés Annáról* című filmben a Faragókat játszó Cserhalmi György és Fekete Ernő is látható kisebb szerepekben. Különösen mosolyt csal a néző arcára a „Hívjon csak Tibornak” jelenet Olga és az orvost játszó Fekete Ernő között. (A Katona József Színház sokoldalú művészt Fekete Tibornak hívják eredetileg, egy idősebb színészkolléga miatt kezdte el használni az Ernő nevet.) Mészáros Márta filmje egyenletlenségei ellenére fontos és felkavaró alkotás, mely a tőle megszokott érzékenységgel közelít egy olyan témához, amiről nagyon keveset tudunk.

